

folklornim i nefolklornim pojavama, o pjesničkoj kulturi radnika. Dotaknuta su i pitanja poetike, tekstologije, historije sakupljanja i izučavanja radničkog stvaralaštva. Od donesenih 16 priloga za upoznavanje opće problematike radničkog folkloru interesantnije su teme: o pojmu »radnički folklor« (O. B. Aleksejeva), radnička pjesma u ruskom narodnom pjesničkom stvaralačkom procesu (S. G. Lazutin), folklorno-lingvističke veze i paralele (R. R. Geljgardt), osnovne etape u razvitku ruske radničke pjesme u drugoj polovini 19. i početku 20. st. (N. S. Poliščuk), uloga i značenje revolucionarne literarne pjesme u radničkom folkloru (A. M. Novikova), o estetskoj ocjeni pjesama ruskih radnika kao glazbeno-pjesničkom kompleksu (B. M. Dobrovoljski).

U predgovoru knjizi iznio je Bazanov osnovnu problematiku radničkog folkloru. On kaže da u folkloristici, kao i u svakoj drugoj nauci, ima i nedovoljno osvjetljenih područja i pitanja, koja dugo ostaju u sjeni ne privlačeći pažnju proučavatelja. Među takva područja pripada i usmena radnička poezija preko koje je dorevolucionarna folkloristika faktički prešla šutke. Obično se o tome govorilo uz put u općim pregledima ili člancima bez pretenzije za naučnom obradom. Uz to se u radničkom folkloru nije vidjelo ništa originalno i u umjetničkom smislu značajno. Međutim — kako se vidi iz spomenutih rasprava — sovjetska je folkloristika uzela radnički folklor kao specijalan predmet proučavanja i dala mu teoretski tretman. Ozbiljniji pristup proučavanju radničkog folkloru počinje — kako to navodi O. B. Aleksejeva — s radom V. Zeljeva: »Literatura i marksizam« 1928, koji govori i o neophodnosti posebnog izučavanja radničkog folkloru. Drugi ozbiljniji rad bila je knjiga P. M. Soboljeva i V. J. Muravjeva *Folklor tvorničkih radnika*, 1934. Tu je knjigu u članku »Osnovna pitanja historijskog izučavanja folkloru tvorničkih radnika«, oštro napao A. L. Dimšic zbog toga što su oni radničkom poezijom smatrali himne, marševe i pjesme radnikâ pjesnikâ. Upravo problemi takve prirode i danas su ključni i još uvijek nema iskristaliziranog gledišta što je to radnički folklor. Dobiva se dojam da su zaključci u članku Aleksejeve za ruske folkloriste primarni. Ona kaže da je masovna proleterska poezija kvalitetno nova etapa u kojoj se završava proces spajanja individualnog stvaralaštva i izgrađuje se novi tip poezije, rodene u epohi proleterske revolucionarne borbe, i da je tradicija te poezije usvojena u literaturi socijalističkog realizma.

Više autora drži da na tom području ima još mnogo neriješenih i spornih pitanja. Tako Bazanov u predgovoru kaže da je najlakše reći da je s pjesničkim stvaranjem radnika povezano stvaranje socijalističkog realizma u folkloru. On smatra da takvi sudovi imaju deklarativan karakter, pa je stoga zadatak da se od općih definicija pređe dubljem naučnom proučavanju radničkog folkloru, naglasivši da je za to potrebno veće publiciranje i tekstološka obrada, te komparativna analiza varijanti i kritička provjera starih i novih zapisa. Bazanov drži da te probleme treba razmatrati u jedinstvenom toku nacionalnoga narodnog stvaralaštva i pronalaziti unutarnje veze koje su postojale između radničke poezije i seljačkog folkloru s jedne strane, te literature i radničkog folkloru s druge strane. Istraživanja koja su izvršili ruski folkloristi i historičari literature pokazuju da individualno stvaranje ruskih pjesnika ima značajan udio u pjesničkom folkloru. Zbog toga Bazanov drži da se radnički folklor obogaćuje i na račun stvaralaštva samih radnika-pjesnika, upravo pjesnika, a ne kazivača, i da je zbog toga i sam pojam radnički folklor uvjetan jer su radnički folklor, njegova historija, njegova sudbina i umjetničko značenje dopunska svjedočanstva postepenog brisanja oštih granica između folkloru i literature.

Ante Nazor

LAJOS VARGYAS, RESEARCHES INTO THE MEDIAEVAL HISTORY OF FOLK BALLAD. Akadémiai kiadó, Budapest 1967, 304 str.

V obsežni knjigi je avtor zbral (v angleškem prevodu A. H. Whitney) nekatere svoje razprave, ki so izšle v letih 1959-1962 v raznih etnografskih časopisih.

pisih. Razporedil jih je v štiri poglavja: I. The Originally French Stratum in Hungarian Ballads, II. The Survival of the Heroic Epic of the Hungarian Conquest Period in our Ballads, III. The Origine of the »Walled-up Wife« in IV. On the Genre and its History.

Prvo poglavje obravnava vrsto balad, za katere avtor domneva, da so francoskega izvora. Pri vsaki sproti navaja seznam gradiva in bibliografijo ustrezne literature. Podlaga njegovih izvajanj je le besedilo pesmi, tematika in motivika, opira se tudi na posamezne rečenice in rekla, nikjer pa odločilno in v večji meri ne pritegne v obravnavo metriko verza ali melodiko. Zaključki niso vedno prepričljivi, ker se večasih opira na drzne in premalo utemeljene trditve. Tako npr. na str. 53 (v zvezi z balado o hudobni tašči dokazuje madžarski izvor hrvaških variant na podlagi imena Katica, češ da se žensko ime Katarina samo v madžarski krajša v Kata ali Katica, Iz okoliščine, da se nahaja formula »sedem let v ječi, ni videl ne sonca ne meseca« razen v madžarskih baladah tudi v francoskih, portugalskih in italijanskih, že sklepa, da je to v madžarskem izročilu francoska usedlina. Ko obravnava balado Deklica-vojak pravi, da je mogoče pojav francoskih balad s Portugalskem in v Kataloniji razlagati z dejstvom, da so v srednjem veku vladali tam francoski kralji, medtem ko v Spaniji, ki ni bila pod francoskim gospodstvom, prevladujejo epske pesmi. Tematiko te balade je našel tudi v kitajski pesmi o deklici Mu-lan (zapisana že v 10. stol.), pa se mu zdi težko verjetno, da bi se tako podobni obrazci mogli razviti neodvisno drug od drugega; zato skuša najti razlago v domnevi, da je tematika Deklice-vojaka prišla v Evropo ob preseljevanju narodov. V obravnavi balade o preizkušanju zvestobe (slov. Zveska deklica, *Štrekelj* št. 773 i sl.) mu je skladnost sklepnih verzov (da bo fanta sedem let čakala, sedem let obžalovala in če ga nazaj ne bo, odšla v samostan) v madžarskih in eni slovenski varianti že zadosten dokaz, da izhaja slovenska iz madžarskih. Ali ne bi bilo prav pomisliti, če morda ne obstaja v ljudski poeziji nekaj podobnega kot so kalki v jeziku? Z druge strani pa bi kazalo k raziskavi besedila pritegniti razen vsebinskih tudi sociološke vidike. Ni namreč vseeno, če se najde npr. neki motiv iz pastirskega življenja v poeziji izrazito poljedelske plasti ljudstva, kjer je občuten kot nekaj tujega, ali pa ugotovimo motivične skladnosti v primerih pesmi enako živečih sosednjih narodov.

Svoje domnevo o francoskem izvoru nekaterih madžarskih balad opira avtor na podatke iz srednjeveških virov, po katerih izhajajo imena nekaterih madžarskih naselij iz francoščine. Pri tem upošteva celo navedbe o posameznih Francozih v nekem kraju in mu je francoskega izvora tudi tak kraj, ki se v virih navaja kot »latinski« (vicus latinorum, villa latina, gl. str. 126). V neki listini iz 15. stol. namreč bere »Olaszy alius villa Latina«. Z druge strani pa sam pove, da je ime Olasz prvotno pomenilo srednjeveško romansko prebivalstvo, zdaj pa Italijane. Nehote se človeku vsiljuje primera s slovenskim izrazom Vlah, Lah, ki je tudi najprej pomenil Romana in prebivalca rimske države nasploh, pa romanske sosedje na zahodu in Furlaniji, danes Italijane. S tem v zvezi so Slovenci tudi predсловansko prebivalstvo, ki so ga našli ob prihodu na današnje svoje ozemlje, imenovali Vlahe. Ali bi moglo tudi madžarsko ime Olasz pomenit staroselca? Težko si je misliti, da bi imela naselja v okolici Blatnega jezera, ki so označena z imenom Olasz, v 14. in 15. stol. francosko tj. romansko prebivalstvo (»Olaszi of uncertain nationality (perhaps French)«, str. 125), ko je vendar arheološko ugotovljeno, da so v zgodnjem srednjem veku živeli tam Slovani. Za morebitno romansko naselitev bi moral avtor navesti prepričljivejše dokaze kot so samo krajevna imena. Bralec se tudi sprašuje, zakaj ni avtor objavil v svoji knjigi niti enega zemljevida madžarskega etničnega ozemlja, ampak predstavlja Madžarsko na politični karti izpred leta 1918. Celo v primeru, ko ponazarja geografsko razširjenost srednjeveških francoskih naselij na Madžarskem, uporabi isto politično karto. Resda se je v 12. stol. takratna hrvaška kraljevina s personalno unijo pridružila Madžarski, a to še ne pomeni, da tega madžarsko ozemlje dol do Jadrana in Donave pri Beogradu, pa tja gor pod Tatre in v Romunijo. V narodo-

pisnem delu, ki dokazuje medsebojne stike in vplive dveh ljudskih kultur, je umesten edino kartografski prikaz etničnega ozemlja oziroma zemljevid sodobne politične ureditve. Le neupoštevanje etničnih meja med Madžari in sosodnjimi narodi je moglo zavesti avtorja do trditve, da je bivši nemški jezikovni otok na Kočevskem ob madžarski meji (str. 42). Potem kajpak lahko razlaga, da so balado o deklici, ki umre med plesom (The Girl Danced to Death) — sicer med Nemci neznano — slišali Kočevarji (kot sezonski delavci) naravnost od Madžarov. Slovenci po njegovem take balade ne poznajo. Prezrl je pač motiv peklenskega plesa v baladi o nevesti detomorilki (gl. *Strekelj* št. 174).

Drugo poglavje knjige govori o prežitkih junaških epov iz obdobja madžarskih zavojevanj v poznejših njihovih baladah. Najobširneje obravnava balado o zapeljani ženi (The Enticed Wife), ki je razširjena skoraj po vsej Evropi (v slovenskem ljudskem izročilu je to balada o Lajnarju-Giganu, *Strekelj* št. 133.) Dosedanji, zlasti nemški raziskovalci so iskali izvor te balade na germanskem ozemlju (prim. *Halevijsn*, Ritter Blaubart) in zaradi tkim. »Lause-Szene«, ki jo vsebujejo tudi madžarske variante, domnevali zvezo madžarskih z nemškimi. Avtor je na podlagi podrobne tekstovne analize sestavil poglednico motivov »scene pod drevesom« (»The Scene under the Tree«, kot jo imenuje) in jo z zelo domiselnimi grafičnimi znaki vnesel na zemljevid dežel, od koder so znane variante te balade. Po razširjenosti nekaterih motivov, različnih zvez in podrobnosti sklepa, da je »scena pod drevesom« izvorno madžarska in da je od tam prodrla v pesemsko izročilo drugih narodov. Pravilen odgovor na vprašanje, od kod Madžarom ta scena, je po avtorjevem mnenju našla G. László v knjigi *A honfoglaló magyar nép élete. (The Life of the Magyar People at the Time of the Conquest)*, Budapest 1944, na podlagi analize sabirskega zlatega reliefa iz 3. stol., perzijskih miniatür iz 16. stol. in srednjeveških madžarskih upodobitev kralja Ladislava I. Pravi, da je zgodba Anne Molnár bila v času zavojevanja samostojen motiv in da je bila šele pozneje vključena v zgodbo o Bluebardu (gl. str. 142-147). Nazadnje primerja avtor še epiko nekaterih sibirskih narodov in strne svoje izsledke v ugotovitev, da odseva v obravnavani baladi stara junaška poezija, ki je morala biti med Madžari v 14. stol. še živa. Podobno da velja tudi za nekatere balade drugih narodov.

V tretjem poglavju razpravlja avtor o izvoru balade o zazidani ženi (Walled-up Wife), ki je pri južnih Slovanih znana pod imenom »Zidanje Skadra«. Uvodni seznam varjant evropskih in nekaterih izvenevropskih narodov ter literature kaže avtorjevo izredno poznavanje gradiva o tej zanimivi temi. Po natančnem pretresu motivov v variantah balkanskih narodov v primerjavi z madžarskim gradivom — pri tem si pomaga z več priloženimi tabelami — zavrača avtor mnenje Arnaudova, po katerem naj bi bila balada izvorno grška (»Most na Artiki!) in bi jo bili Madari dobili od njih po posredovanju Bolgarov in Romunov. Prepričan je, da se je balada o zazidani ženi razvila na Madžarskem najkasneje v anžuviski eri iz elementov izpred dobe zavojevanja, pa je sredi 14. stol. po naseljencih v Bolgariji, vojakih in drugih posrednikih prodrla med balkanske narode (str. 233).

Zadnje, četrto poglavje je načelno, kajti v njem govori o zgodovini balade kot posebne pesemske zvrsti. Izhodišče mu je trditev, da se je balada kot naslednica epske poezije razvila med kmečkim slojem evropskih narodov. Potem poskuša najti bistveno razliko med obema zvrstema in pravi, da ni samo v številu verzov in stilu pripovedovanja zgodbe, ampak tudi v tematiki. Značilno za balado so psihološki problemi, socialne situacije. Balada prikazuje na dramatičen način probleme človeka v razmerju do soljudi, do družbe. To trditev ponazarja avtor s preglednico madžarskih, francoskih, anegleških in nemških baladnih tipov, razporejenih po temah. Rezen tega obstaja še neka zelo pomembna razlika med pripovedko in epsko poezijo na eni strani ter balado na drugi. Medtem ko sta za prvi dve nujna poseben pripovedovalec oziroma pevec in občinstvo (prim. južnoslovanske guslarske pesmi!), lahko poje balado vsakdo, navadno skupaj z drugimi pevci, izjemoma zase (prim. večglasno petje balad ob varo-

vanju mrliča na Slovenskem). Junaška epika in balada se razlikujeta tudi po geografski razširjenosti: v zahodni in srednji Evropi, kjer so med kmečkim prebivalstvom zelo priljubljene balade, je epska poezija redka ali pa celo samo znanost ugotavlja njene sledove v ljudskem izročilu; nasprotno gojijo junaško epiko narodi na Balkanu; v baladah skandinavskih narodov so se elementi epske poezije preoblikovali v duhu viteštva, medtem ko sta se pri Špancih ohranili obe pesemski zvrsti druga ob drugi (str. 235-242).

Končno si avtor zastavi še vprašanje, kje in kdaj se je balada razvila. Glede na to, da je balada kot tip najizraziteje izoblikovana v Franciji, je avtor prepričan, da nam je tam iskati izvor balade, in da je od tam prodrla k drugim narodom (str. 263-265, 271). Širila pa da se je po koncentričnih krogih, tako da so jo najprej spoznali francoski sosedje, potem oddaljenejši narodi (str. 273). Glede časa nastanka je bilo doslej že več ugibanj, pa se raziskovalci niso mogli zediniti. Avtor navaja nekatere domneve, nato pa pove še svoje mnenje, po katerem se balada pred 14. stol. ni mogla razviti, vsaj ne na široko. Svojo misel opira na najzgodnejše zapise, ki jih podaja na posebni preglednici (str. 277). Na kaj vse je bil pozoren, kaže opomba, da značilna baladna rečenica »she sat in her window sewing«, ki opisuje tip grajske gospe, sedeče v prizidku gotskega okna s šivanjem v rokah (prim. slov. »Margareta lepo poje /lepo poje drobno šije« ali »Grajski gospod v lini stoji«) ni mogla postati značilno baladno izrazno sredstvo že v 13. stol., saj se je takrat začela gotika šele širiti po Evropi. Ker je treba upoštevati gospodarske spremembe, ki so odločilno vplivale na življenje kmečkega prebivalstva Evrope v 13. stol., sklepa avtor, da nam je iskati nastanek balade, katere nosilec je bil prav kmečki stan, najbolj zgodaj nekje na prelomu 13. i 14. stol.

Knjigo zaključuje zelo obsežen seznam literature, ki ne pomeni samo virov, na katere se je avtor opiral oziroma skliceval, ampak je hkrati bibliografija najvažnejših del s področja raziskovanja ljudske poezije.

Zmaga Kumer

SEBASTIANO LO NIGRO, LA CANZONE DELLA „FANCIULLA GUERRIERA“ NELLA POESIA EUROPEA. Estratto dal „SICULORUM GYMNASIUM“. N. S., a. XIX, n. 1. Università di Catania, Facoltà di Lettere e Filosofia, Catania 1966, 51 str.

U ovoj se studiji talijanski književni folklorist Sebastiano Lo Nigro pozabavio narodnom romancom koju je nazvao „Djevojka ratnik“. Ta romanca iznosi u raznim svojim inačicama kako djevojka preobučena u muškarca-ratnika vojuje skupa sa svojim drugovima ratnicima a da je oni za vrijeme tog vojevanja ne prepoznaju.

Lo Nigro, budući da je ta romanca raširena ne samo među jednim dijelom Talijana nego i među drugim evropskim narodima, određuje područje koje je obuhvatila pa utvrđuje da na osnovi do sada poznatih zapisa ide od Portugala do Balkanskog poluotoka te da obuhvaća Kastilju i Kataloniju u Španjolskoj, južnu Francusku, sjevernu i srednju Italiju te Dalmaciju i Srbiju. Osim toga Lo Nigro ističe da su selidbe nekih skupina evropskih naroda tu romanču odnijele sa sobom i dalje od evropskog područja kao, npr., u Brazil i na Azorske otoke, nekadašnje portugalske kolonije, te u Maroko, španjolsku koloniju, ili u krajeve koji su bili pod utjecajem španjolske kulture u povodu pomicanja velikog broja pojedinaca, kakvo je bilo i ono na izmaku XV stoljeća kad su s Iberijskog poluotoka bili protjerani Hebrejci.

Ali bez obzira na nešto prije u najkraćim potezima ispričani sadržaj te romance, Lo Nigro se posebno pozabavio onim njezinim varijantama u kojima se priča kako jedan star čovjek dobije poziv od svoga suverena da pođe u rat, pa se jako rastuži što se ne može da odazove tome pozivu zbog toga što više nije kadar da podnese napore i tegobe takva pothvata. Kćerka jedinica — ili barem najmlada kćerka ako ih je više — izrazi spremnost da će ga ona zamijeniti dade li joj samo dobra konja, vjerna i pouzdana slugu, ratničko odijelo te podesno oružje. Otac